

Yttrande

Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig, SOU 2024:65 (Fö2024/01668)

Svenska kyrkan har granskat betänkandet utifrån teologiska och etiska perspektiv: Svenska kyrkans grundläggande människosyn, ett barnrättsperspektiv, rätten till ett liv i värdighet samt Sveriges internationella åtaganden att respektera mänskliga friheter och rättigheter.

Att möta och bearbeta människors existentiella oro och bidra till hopp är trossamfundens grundläggande uppdrag och utgör ett väsentligt bidrag till samhällets samlade motståndskraft.

Svenska kyrkan har en särskild ställning genom lagen om Svenska kyrkan (1998:1591) och specifika författningsreglerade skyldigheter vid beredskap. Som huvudman för begravningsverksamheten i kommunerna (med undantag för Stockholms kommun och Tranås kommun) ska Svenska kyrkan sörja för att begravingar kan genomföras. Enligt begravningslagen (1990:1144) ska en församling som är huvudman för begravningsverksamheten vidta de beredskapsförberedelser som behövs för denna verksamhet under höjd beredskap (8 kap. 3 §). I kulturmiljölagen (1988:950) finns ytterligare bestämmelser om Svenska kyrkans roll vid beredskap (4 kap. 15 a §); Svenska kyrkan och dess organisatoriska delar ska vidta de beredskapsförberedelser som under höjd beredskap behövs för vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena.

SVENSKA KYRKANS YTTRANDE

Svenska kyrkan *tillstyrker* de förtydliganden av kommuners och regioners ansvar inför kris och krig som utredningen föreslår.

Svenska kyrkan *understryker* behovet av formaliserad dialog kring användning av Svenska kyrkans lokaler.

Svenska kyrkan *understryker* vikten av samverkan med civilsamhällets aktörer på lokal och regional nivå inom totalförsvarsplaneringen.

Svenska kyrkan *efterlyser* fortsatt utredning om kommuners och regioners ansvar i fråga om masskadeutfall; värdigt omhändertagande och transport av många döda.

UTVECKLING AV SVENSKA KYRKANS SYNPUNKTER

SVENSKA KYRKANS LOKALER

I utredningen nämns Svenska kyrkan i stycket om särskilda samlingsplatser, där Trossamfundets lokaler ges som exempel på lokaler som är rustade för detta ändamål. Svenska kyrkan ser positivt på att delta med resurser i totalförsvarsplaneringen, men menar att en formaliserad dialog kring utnyttjandet av exempelvis lokaler är nödvändig.

Sådan planering genomförs lämpligen i enlighet med förfogandelagen (1978:262) och förfogandeförordningen (1978:558), där beslut om förfogande förbereds i fredstid tillsammans med länsstyrelsen.

Svenska kyrkan anser att en fredstida förberedelse för förfogande är nödvändig, eftersom Svenska kyrkan har lagreglerade ansvar för begravningsverksamhet och det kyrkliga kulturarvet vid höjd beredskap. I beredskapsplaneringen inom dessa områden är det nödvändigt för Svenska kyrkan att veta vilka av de egna lokalerna som finns tillgängliga för den egna verksamheten, och vilka som kan komma att ianspråkta av Försvarsmakten, länsstyrelse eller kommun.

Kommuners och regioners ansvar gentemot barn, äldre och andra svaga grupper får inte på grund av bristfälligt kommunicerad planering hamna i konkurrens med Svenska kyrkans arbete för samma grupper.

SAMVERKAN OCH PLANERING

Utredningen nämner statliga myndigheter och näringslivet som samverkanspartner, men inte civilsamhället och trossamfunden. Däremot påpekar utredningen att det finns betydande hjälpresurser hos ideella organisationer och trossamfund som kan bistå hjälpbehövande vid ett väpnat angrepp mot Sverige.

Civilsamhället och trossamfunden organiserar människor och bidrar till att människor känner och litar på varandra och är beredda att ställa upp och hjälpas åt när det behövs. Resurser från civilsamhället och trossamfunden kompletterar det offentliga, exempelvis genom att sprida viktig information, inte minst till grupper eller på platser som myndigheten har svårt att nå på egen hand. Särskilt viktig blir rollen som röstbärare åt utsatta och marginaliserade grupper.

Civilsamhället och trossamfunden spelar i fredstid en viktig roll som samverkanspartner på lokal och regional nivå, och kan inte reduceras till en källa för hjälpresurser i totalförsvarsplaneringen. För att fredstida samarbeten ska fungera även i en krigssituation

behöver dock gemensam planering ske, vilket ju är det antagande som hela totalförsvarsplaneringen vilar på.

I riksdagens beslut Totalförsvaret 2025–2030 (prop. 2024/25:34) betonas skydd för civilbefolkningen, och det civila försvarets ansvar att bereda skydd, rädda nödlidande och ombesörja vård. Det är viktigt för upprätthållandet av försvarsviljan att samhället har motståndskraft mot externa påtryckningar.

Genom ett strukturerat deltagande i lokal och regional totalförsvarsplanering kan Svenska kyrkan i sin roll som trossamfund även bidra till att upprätthålla samhällets motståndskraft och stärka det psykologiska försvaret. Erfarenheter från större fredstida kriser har visat att Svenska kyrkan har en viktig sammanhållande roll i samhället, särskilt i bemötandet av och i stödet till drabbade. Rysslands fullskaliga attack mot Ukraina har också tydliggjort behovet hos en drabbad befolkning av just medmänskligt stöd, ceremonier och själavård. Svenska kyrkan bär på en stor personalresurs, med ungefär lika många anställda som Försvarsmakten, och finns på plats i alla Sveriges kommuner.

BEGRAVNINGSVERKSAMHET VID MASSKADEUTFALL

Svenska kyrkan saknar i utredningen en mer detaljerad beskrivning av kommuners och regioners ansvar för samordningen gällande omhändertagandet av avlidna.

Frågan om ansvarsförhållanden i samband med omhändertagandet av avlidna är komplex särskilt under kris eller krig och inkluderar flera olika aktörer som samtliga är beroende av att samordningen av ansvarskedjan fungerar.

Utredningen förtydligar varken kommunens eller regionens ansvar i fråga om masskadeutfall, eller transporter av många avlidna. I dagsläget, i fredstid utan stort antal avlidna samtidigt, är många olika instanser involverade vid ett dödsfall innan den avlidne kommer till begravningshuvudmannen och ansvaret för den avlidne tas över. Exempel på dessa instanser är sjukvården och polisen, ansvarig för identifiering och fastställande av dödsorsak, Skatteverket som utfärdar intyg och antecknar dödsfallet i folkbokföringen. Det är oftast den avlidnes närstående som därefter initierar begravningen och, tillsammans med begravningsbyrå, beställer ceremoni, väljer gravplats och transporterar den avlidne till huvudmannens för begravningsverksamheten lokaler. Om den avlidne inte efterlämnar någon som ordnar med gravsättning vilar ansvaret på kommunen att initiera en begravning, se 5 kap. 2 § begravningslagen. Ansvaret för den avlidne tas över av huvudmannen för begravningsverksamheten när den avlidne anlät till av huvudmannen anvisad lokal.

I ett läge med många döda är det inte orimligt att anta att närstående kanske inte kan nås, eller på annat sätt inte kan initiera begravning. Därmed faller en tyngre börda på kommunen i fråga

om hantering av avlidna än i fredstid. Till det kommer frågor kring hanteringen av avlidna som kontaminerats till följd av CBRN-krigföring eller kan vara offer för krigsbrott.

Vid tidigare totalförsvarsplanering såg relationen mellan Svenska kyrkan och staten, annorlunda ut, med andra mandat och förutsättningar att fatta beslut om riktlinjer eller generella undantag i fråga om myndighetsutövning. Sedan år 2000 är Svenska kyrkan ett registrerat trossamfund med vissa lagstadgade statliga uppdrag.

Svenska kyrkan ser ett behov av att ansvarskedjan i omhändertagandet av avlidna klargörs och föreslår att frågan om kommuners och regioners ansvar i frågor gällande masskadeutfall och många avlidna utreds vidare.

Uppsala den 29 januari 2025

På kyrkostyrelsens vägnar

Martin Modéus
Ärkebiskop, ordförande

Erika Brundin
Utvecklingschef